

THEMA: GEDRAGSPROBLEMEN

Normaal gedrag - Gedragsproblemen

Ernstige gedragsproblemen – Gedragsstoornissen

Normaal lastig gedrag: Het is heel normaal dat kinderen regelmatig ongehoorzaam zijn. Onderzoek toont aan dat normale jonge kinderen aan ongeveer 20 tot 40% van de verzoeken van hun ouders niet gehoorzamen. We zien ook dat bv. tweejarigen slaan, schoppen en bijten vaker dan op welke andere leeftijd ook.

Het gedrag dat kinderen laten zien hangt samen met de ontwikkelingstaken die ze moeten vervullen. Biologische veranderingen, sociale veranderingen en veranderende eisen vanuit de omgeving vragen van het kind nieuw gedrag.

Voorbeeld ontwikkelingstaak:

2,5 tot 4,5 jaar: leren beheersen van impulsen.

8-10jaar: sluiten van vriendschappen

Vanaf 16 jaar: toekomstperspectief ontwikkelen.

Gedragsproblemen en gedragsstoornissen liggen in elkaars verlengde.

Gedragsproblemen: een kind/jongere vertoont ongewenst gedrag dat vooral voor zijn omgeving storend is. (Voorbeelden: driftbuien en woedeaanvallen bij jonge kinderen, agressief gedrag, pesten...

Ernstige gedragsproblemen: wanneer een kind/jongere een patroon heeft ontwikkeld van negativistisch, opstandig, ongehoorzaam en vijandig gedrag t.o.v. autoriteitsfiguren, of van gedrag waarbij de grondrechten van anderen en belangrijke sociale normen of regels worden overtreden. Deze problemen zijn op zijn minst enkele maanden aanwezig. Er moet ook sprake zijn van een beperking in het functioneren van het kind/jongere en/of lijdensdruk voor het kind/jongere zelf, zijn ouders of omgeving.

4 subtypen gedragsproblemen:

<p>dwars en opstandig gedrag kenmerken o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vaak ruzie hebben met volwassenen - weigeren om zich te voegen naar regels van volwassenen - opstandig zijn - anderen met opzet irriteren - anderen de schuld geven 	<p>prikkelbaar en driftig gedrag (t.g.v. emotieregulatieproblemen), kenmerken o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prikkelbaar zijn - boos en gepikeerd zijn - driftig zijn - woede-uitbarstingen hebben
<p>antisociaal gedrag kenmerken o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vechten - liegen - spijbelen - gedrag vertonen dat leidt tot een schorsing van school of club - niet gevoelig zijn voor straf 	<p>druk en impulsief gedrag kenmerken o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rusteloos zijn - moeite hebben om rustig te spelen - bezigheden van anderen verstoren, zich opdringen - prikkelgevoelig zijn - eerst doen, dan pas denken

Bovenstaande gedragsproblemen kunnen voorkomen zonder of met agressief gedrag.

- fysiek agressief gedrag (stompen, slaan, knijpen, schoppen, vechten, vernielen, krabben, bijten);
- verbaal agressief gedrag (uitschelden, kwetsen, vernederen, bedreigen, pesten);
- relationeel agressief gedrag (negeren, roddelen, onjuiste geruchten verspreiden om een ander buiten de groep te sluiten, uit wraak vriendschap sluiten met een derde).

Gedragsstoornissen: Van een gedragsstoornis is sprake als de ernstige gedragsproblemen voldoen aan de criteria van de Oppositioneel-opstandige gedragsstoornis (ODD) of de gedragsstoornis (CD) volgens DSM V.

Risicofactoren voor het ontstaan van gedragsproblemen:

Factoren bij het kind/jongere

- biologische factoren, zoals prematuriteit en laag geboortegewicht, zwangerschapscomplicaties en genetische afwijkingen;
- moeilijk temperament;
- onveilige hechting;
- hyperactiviteit, impulsiviteit (of juist te sterke controle over emoties) en/of sterke prikkelbaarheid;
- een laag (verbaal) IQ en achterblijvende taalontwikkeling;
- zwakkere executieve functies (vaardigheden die nodig zijn om nieuwe en complexe informatie te verwerken. Voorbeeld: prioriteiten stellen, activiteiten plannen en zich daar aan houden, het vermogen om het effect van het eigen handelen te voorzien.
- ingrijpende gebeurtenissen, zoals ziekenhuisopname, mishandeling en de dood van één van de ouders.

Factoren in het gezin

- Psychiatrische problematiek van één van de ouders, waarbij de mate van het sociaal functioneren van de ouder en de aantasting van het opvoedingsklimaat bepalend is.
- Problematische levensgeschiedenis van één of beide ouders, zoals incest, mishandeling en verwaarlozing.
- Problematische gezinsrelaties die tot uiting komen in: een ineffectieve, dwingende omgang van de ouder met het temperament van het kind, een autoritaire of (te) permissieve opvoedingsstijl, een lage gevoelsmatige betrokkenheid bij het kind, mishandeling, verwaarlozing, het ontbreken van een veilige hechting tussen ouder(s) en kind, en een disharmonische relatie tussen de ouders en een slechte communicatie binnen het gezin;
- Laag gezinsinkomen en stress door schulden en of werkloosheid;

- Ouders die zelf antisociaal gedrag vertonen, en ouders die een positieve houding hebben of gedrag vertonen rond geweld en criminaliteit en/of alcohol- en drugsgebruik;
- Ontbreken van familie of vrienden van het gezin die tot steun kunnen zijn.

Factoren in de wijdere omgeving van het kind

- School: gebrek aan betrokkenheid bij de school, gebrek aan organisatie /controle op school en ontbreken van duidelijkheid over of stimulering van sociaal wenselijk gedrag binnen de school, slechte schoolresultaten, spijbelen en voortijdig schoolverlaten;
- Vriendengroep: omgang met leeftijdsgenoten die probleemgedrag vertonen en/of lid zijn van een jeugdbende;
- Buurt en samenleving: sociale uitsluiting (jeugdigen hebben niet het gevoel deel uit te maken van de maatschappij), lage sociale cohesie in de buurt, weinig controle op gedrag in de buurt (surveilleren), hoge mobiliteit in de buurt, onduidelijke normen in de wijk of die bevorderend zijn voor drugsgebruik, geweld en criminaliteit, de beschikbaarheid van alcohol en drugs, verkrijgbaarheid van vuurwapens, ontbreken van stimulering van sociaal wenselijk gedrag in de wijk, lage sociaal-economische omgeving (armoede).

Beschermende factoren: TOP 10

1. Sociale binding

Bij sociale binding gaat het om de emotionele band en *commitment* die een kind heeft met sociale relaties in het gezin, zijn vriendengroep, school en wijk. Concreet gaat het om warme, ondersteunende, affectieve relaties met het gezin en andere volwassenen in de omgeving. De basis hiervoor wordt gelegd in de relaties en interacties die een kind heeft met zijn opvoeders. De binding/hechting die op jonge leeftijd met ouders en andere verzorgers ontstaat, vormt de basis voor banden die later vorm krijgen met vrienden, school en gemeenschap. De kwaliteit van de relaties met deze andere domeinen speelt een essentiële rol in het zich ontwikkelen en opgroeien tot een gezonde volwassene.

2. Kansen voor betrokkenheid

Kinderen en jongeren moeten kansen krijgen om een concrete, betekenisvolle en gewaardeerde bijdrage te leveren aan verbanden waarvan zij deel uitmaken (familie, school, gemeenschap). Om interpersoonlijke vaardigheden te kunnen ontwikkelen, moeten kansen voor interactie en participatie beschikbaar zijn.

3. Prosociale normen

Voor een gezonde ontwikkeling van jeugdigen is het nodig dat kinderen opgroeien in een omgeving waarin duidelijke normen en waarden voor positief gedrag uitgedragen en nageleefd worden. Regels en grenzen moeten voor kinderen duidelijk zijn.

4. Erkenning en waardering voor positief gedrag

Om hun sociaal gedrag te versterken is van groot belang dat kinderen erkenning en waardering krijgen voor positief gedrag. Positieve bekrachtiging bepaalt de motivatie van de jeugdigen om het gedrag in de toekomst te herhalen.

Sociale bekrachtigers zijn essentieel voor het ontwikkelen van positief gedrag en kunnen afkomstig zijn uit het gezin, de school, de vriendengroep en de gemeenschap waartoe de jeugdigen behoort.

5. Steun van belangrijke volwassenen in de omgeving

Steun van andere volwassenen (dan de ouders) kan een belangrijke bijdrage leveren aan het welbevinden van kinderen. Het gaat om volwassenen die direct (bijvoorbeeld door emotionele steun te bieden en rolmodel te zijn) of indirect (door ouders te helpen hun ouderlijke taken te vervullen) een bijdrage leveren aan het welbevinden van de kinderen. Kinderen met ondersteunende netwerken zijn veerkrachtiger, zijn beter bestand tegen stresserende omstandigheden en hebben meer kans op te groeien tot gezonde volwassenen. De beschermende werking van sociale netwerken is vooral aangetoond bij kinderen die zich in een situatie met vele risicofactoren voor een problematische opvoeding bevinden.

6. Constructieve tijdsbesteding

Constructieve tijdsbesteding van jeugdigen gaat om kansen die geboden worden vanuit het gezin en de gemeenschap om in hun vrije tijd deel te kunnen nemen aan bijvoorbeeld creatieve activiteiten (muziek, theater) en jeugdprogramma's (zoals sport, clubs of verenigingen). Idealiter gaat het om activiteiten die jongeren in contact brengen met volwassenen die hen aanmoedigen en ondersteunen bij het ontwikkelen van hun talenten en vaardigheden.

7. Competenties

Sociale competenties

Sociale competentie omvat een scala aan interpersoonlijke vaardigheden die jeugdigen helpen gevoelens, gedachtes en gedrag te integreren om zo bepaalde sociale doelen te bereiken. Het gaat om vaardigheden zoals het opvangen en interpreteren van sociale signalen, vaardigheden om interpersoonlijke problemen op te lossen en het anticiperen op gevolgen van eigen gedrag. Ook het kunnen uitkiezen van modelfiguren en steunbronnen (bijvoorbeeld leeftijdgenoten, leerkrachten) tot wie kinderen zich onder stressvolle omstandigheden kunnen wenden als onderdeel van sociale competentie.

Emotionele competenties

Emotionele competentie is het vermogen om gevoelens en emotionele reacties van zichzelf en anderen te kunnen identificeren en er adequaat op te kunnen reageren. Concreet gaat het om vaardigheden als het identificeren en benoemen van gevoelens, het uiten van gevoelens, het beheersen van gevoelens, uitstel van gratificatie en impulscontrole.

Sociale en emotionele competenties blijken bij te dragen aan schoolsucces, prosociaal gedrag, goede relaties met vrienden en volwassenen en minder probleemgedrag.

Gedragmatige competenties

Gedragmatige competentie refereert aan effectief gedrag. Er kunnen drie dimensies van gedragmatige competentie onderscheiden worden: non-verbale communicatie (door gezichtsuitdrukkingen, intonatie e.d.), verbale communicatie (bijvoorbeeld duidelijke vragen formuleren, effectief reageren op kritiek, gevoelens duidelijk verwoorden) en in actie komen (anderen helpen, weglopen van negatieve situaties, participeren in positieve activiteiten).

8. Cognitieve vaardigheden

Bij cognitieve vaardigheden kan onderscheid gemaakt worden tussen algemene cognitieve vaardigheden zoals logisch en analytisch denken en abstract redeneren en specifiek cognitieve vaardigheden, zoals lees- en rekenvaardigheden, die belangrijk zijn voor schoolsucces.

9. Schoolmotivatie (*commitment to learning*)

Hierbij gaat het om een combinatie van persoonlijke overtuigingen, waarden en vaardigheden waarvan is aangetoond dat ze samenhangen met schoolsucces. Het gaat om betrokkenheid bij leeractiviteiten, binding met school, prestatiemotivatie en positieve verwachtingen ten aanzien van eigen succes. Schoolmotivatie wordt beïnvloed door onder meer ouderlijke attitudes, ouderbetrokkenheid en aanmoediging. Daarnaast zijn normen en waarden uitgedragen door de gemeenschap en de vriendengroep van groot belang.

10. Positieve identiteit

Positieve identiteit gaat om hoe jongeren zichzelf zien in relatie tot de toekomst, eigenwaarde en gevoel van persoonlijke effectiviteit. Persoonlijke effectiviteit (*self-efficacy*) is de overtuiging dat je met je eigen gedrag persoonlijke doelen kan bereiken. Geloof in persoonlijke effectiviteit fungeert als een determinant voor motivatie, affect en gedrag. Hoe meer geloof in persoonlijke effectiviteit, hoe hoger de doelen zijn die mensen voor zichzelf stellen en hoe groter de motivatie is om deze doelen te bereiken.

Preventie van gedragsproblemen:

- preventieve opvoedingsondersteuning (bv.: Triple P (niv. 2 en 3))
- preventieve interventies op school voorbeelden:

Basisonderwijs

PAD – Programma Alternatieve Denkstrategieën – cognitief gedragstherapeutisch programma ter preventie van gedragsproblemen door het verbeteren van het zelfbeeld, zelfcontrole, omgaan met emoties en het oplossen van problemen.

TAAKSPEL: doel is verstorend gedrag van kinderen in de klas te voorkomen en verminderen, taakgericht werken bevorderen en positief onderwijsklimaat te bewerkstelligen. Groepsgeïntereerd.

Basis- en secundair onderwijs

PBS: Positive Behavior Support

is een effectief gebleken schoolbrede aanpak, gericht op het expliciet maken en stimuleren van gewenst gedrag. Net als 'gewone' vakken als taal, rekenen en biologie, kun je leerlingen gewenst gedrag leren, door duidelijk en consequent te zijn in wat je van hen verwacht. Het doel van PBS is om de leerprestaties te verbeteren door een sociale omgeving te scheppen die het leren bevordert en gedragsproblemen voorkomt. Hiervoor worden methoden aangereikt op het niveau van de school, de klas en de individuele leerling.

De kernprincipes van PBS zijn: 1. Ontwikkel duidelijke gedragsverwachtingen 2. Communiceer en onderwijs je verwachtingen 3. Herken en bekrachtig gewenst gedrag 4. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag 5. Wees duidelijk en consequent met de gevolgen

Belangrijke sleutelementen hierbij zijn: preventie, effectief klassenmanagement, op data gebaseerde besluitvorming, positieve interventies en samenwerken met ouders.

Groepsplan Gedrag/ Groepsplan Gedrag Voortgezet Onderwijs

Groepsplan gedrag focust op het voorkomen van gedragsproblemen door het aanbieden van goed onderwijs. Hierbij staat centraal het aandacht besteden aan alle kinderen, zodat ze de ondersteuning krijgen die ieder kind nodig heeft, met gebruikmaking van een gelaagde en planmatige aanpak.

Groepsplan Gedrag is een schriftelijk planningsmodel, waarin de leraar vastlegt hoe zijn groep zich ontwikkelt en zich zou moeten ontwikkelen. Hierbij wordt in kaart gebracht welke ondersteuningsbehoeften er zijn voor alle leerlingen (preventie 1), voor sommige leerlingen die risico lopen zich problematisch te ontwikkelen (preventie 2) en voor enkele leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben wegens risico op ernstig probleemgedrag (preventie 3). Daarbij worden interventies bedacht, die ook daadwerkelijk worden uitgevoerd. Tevens wordt bekeken welke ondersteuning de leraar nodig heeft om dit uit te voeren.

Herstelgericht werken: kader van herstelgerichte methodieken

1. Pro-actieve cirkel: Proactieve cirkels kunnen ingezet worden om zelfvertrouwen te verhogen, appreciatie voor anderen te krijgen en helpen bij het ontwikkelen van luistervaardigheden, probleemoplossend denken, samenwerking en zin voor plezier.

Bij probleem → herstelcirkel

2. Herstelgerichte, “verbindende” taal en vraagstelling:

Bij het bespreken van overtredingen, conflicten, incidenten komt steeds een vast stramien van vragen terug:

- 1 “Wat is er gebeurd”?
- 2 “Wat dacht je en hoe voelde jij je erbij”?
- 3 “Wie heeft schade geleden en op welke manier”?
- 4 “Hoe kan dit hersteld of goed gemaakt worden”?
- 5 “Wat moet er gebeuren opdat dit kan vermeden worden in de toekomst”?

3. Denkplekstrategie: Een plaats in de klas of op de speelplaats waar een leerling gevraagd wordt zich na een incident of grensoverschrijdend gedrag

naar toe te begeven. Het is een korte time out periode waar leerling wordt gevraagd te reflecteren op zijn gedrag op basis van de 5 sleutelvragen uit herstelrecht.

4. Peer mediaton: Leerlingen van hogere klassen worden opgeleid tot bemiddelaars. Vooral aandacht gaat hier naar het gebruik en oefenen van de herstelgerichte vragen. Zij worden tijdens de vrije momenten (bv in de gang, op de speelplaats) ingeschakeld om te bemiddelen bij kleine conflicten van jongere leerlingen. Dikwijls wandelen ze per twee herkenbaar rond (met een sjaaltje bv.) op de speelplaats. Zij worden heel sterk door een leerkrachtenteam begeleid.

5. Kleine tussendoor cirkels

Bij kleine incidenten of conflicten zoals ruzie, scheldwoorden, trek- en duwpartijen, afnemen van elkaars materiaal of speelgoed, stelt de leerkracht de betrokkenen voor een keuze: hoe willen zij dat het incident wordt aangepakt? Zijn ze bereid het op een herstelgerichte manier uit te praten en een oplossing te zoeken of kiezen ze voor een andere aanpak? Als ze bereid zijn tot herstel dan roept de leerkracht beide partijen samen en overloopt de herstelgerichte vragen. De kans bestaat natuurlijk dat de verschillende versies loodrecht op elkaar staan, dat maakt de aanpak moeilijker maar het antwoord op de vraag wat het incident bij beide partijen teweeggebracht is belangrijker evenals de bereidheid tot herstel.

Het gaat hier over heel korte interventies, die geen voorbereiding en weinig structuur vereisen, meestal op de speelplaats of in de gangen, Na een korte vorming is elke leerkracht of opvoeder in staat deze kleine conflicten of incidenten op een herstelgerichte manier aan te pakken. Als leerkrachten meer geoefend worden in het gebruik van deze taal zullen ze de vaardigheden ontwikkelen om de vragen aan te passen aan bepaalde leeftijden, specifieke situaties en gebeurtenissen.

Belangrijk blijft telkens de “bemiddelende” houding zonder oordelen of partij te kiezen. Het moet voor leerlingen duidelijk worden dat dit gedrag schade toebrengt aan het samenleven en verbondenheid op school. Elke leerkracht of opvoeder heeft hierin verantwoordelijkheid de grenzen te bewaken en de schoolgemeenschap veilig te stellen.

6. Een (klas) herstelcirkel

Wordt ingezet bij conflicten of incidenten binnen grotere groepen, bijvoorbeeld: klassen met storend gedrag van verschillende leerlingen waar het lesgeven zeer moeilijk wordt, klassen of groepen waarin gepest wordt, vechtpartijen, uitsluitingen van leerlingen, enz. Het is een vrij sterk gestructureerde aanpak, en de moderator werkt met een script. Dit geeft veiligheid aan degene die de cirkel leidt maar ook aan de leerlingen die aan de cirkel deelnemen. Deelname gebeurt op vrijwillige basis: wil de groep het probleem op deze manier aanpakken? Indien niet, kiezen ze wel voor de klassieke, meestal sanctionerende aanpak. Ervaring leert dat leerlingen meestal kiezen voor een herstelgerichte aanpak!

7. Hergo (herstelgericht groepsoverleg)

Herstelgericht groepsoverleg of hergo op school wordt georganiseerd bij een ernstig incident of conflict, bijvoorbeeld: vechtpartij met lichamelijke schade, diefstal, bedreiging van de leerkracht, brandstichting...

Dikwijls heeft het slachtoffer een klacht neergelegd bij de politie en is de overtreder preventief geschorst. De tuchtprocedure kan echter opgeschort worden om een hergo te laten plaatsvinden.

Het is een zeer gestructureerde samenkomst waarbij – zoals steeds bij herstelrecht – het slachtoffer of diegenen die schade hebben geleden sleutelfiguren zijn.

In de cirkel zitten zowel slachtoffer als overtreder samen met hun achterban en iedereen die geraakt is door het incident. Meestal worden zeker de ouders betrokken, soms grootouders, een voetbaltrainer, een begeleider van een jeugdhuis... Vermits het incident gebeurd is op school is de school ook altijd slachtoffer.

Een hergo verloopt in 4 fases. De eerste fase is de voorbereiding. Een neutrale moderator houdt voorbereidende gesprekken met alle deelnemers. Hij is verantwoordelijk voor de veiligheid van het verloop. Hij polst overtreder en slachtoffer, en ook de andere betrokkenen naar hun bereidheid om het incident op een herstelgerichte manier aan te pakken. Het verloop, de bedoeling en filosofie wordt zeer duidelijk uitgelegd en de herstelgerichte vragen (zie hoger) worden soms zelfs zelfs geoefend bij leerlingen of betrokkenen die niet zo mondig of bang zijn.

De tweede fase is de start van de hergo zelf. Iedereen wordt aan elkaar voorgesteld, het verloop en het doel wordt uitgelegd en opnieuw wordt aan elke aanwezige gevraagd of hij bereid is om deel te nemen en mee te zoeken naar een uitkomst die de aangerichte schade zo goed mogelijk kan herstellen.

In een derde fase geeft iedereen zijn visie op het incident. Gedachten en gevoelens worden uitgewisseld. Wie en in welke mate is er schade aangericht? Alle betrokkenen overleggen samen welke afspraken en maatregelen kunnen genomen worden om de schade zo goed mogelijk te herstellen. De gezamenlijke voorstellen worden in een herstelplan gegoten. De groep zoekt uit wie bereid is de afspraken op te volgen.

Tijdens de vierde fase krijgt iedereen de gelegenheid om nog eens te spreken, misschien iets te zeggen wat nog niet aan bod is gekomen. Daarna dankt de moderator alle deelnemers voor hun aanwezigheid en engagement om op deze manier mee te werken aan herstel. Dan verlaat de groep de cirkel en wordt drank en versnapering aangeboden. Dit is heel bewust een "informele" fase. Het is de eerste maal na de confrontatie dat de verschillende partijen rechtstreeks met elkaar in contact komen. Dikwijls worden er hier nog woorden van begrip, verontschuldiging en moed ingesproken naar ouders, overtreder, slachtoffer.

Waar bestraffende scholen voor deze incidenten de leerlingen meestal de deur wijzen en jongeren opnieuw uitsluiten, labelen en marginaliseren, verlaten deze leerlingen de school meestal met heel veel frustratie en boosheid. Voor het slachtoffers of andere betrokkenen die schade hebben ondervonden is er weinig of geen aandacht!

Een hergo is voor leerlingen na een ernstig probleemgedrag of conflict een kans om zich te herpakken. Ervaring leert dat ze deze kans met twee handen aangrijpen! Het is ook geen softe aanpak. Wie er ooit heeft aan deelgenomen beseft hoe zwaar dit voor de overtreder is. Hij moet verantwoordelijkheid nemen voor zijn gedrag tegenover al de aanwezigen, mee op zoek gaan naar herstel en de afspraken binnen dezelfde school waarmaken. Geen gemakkelijke opdracht.

De slachtoffers kunnen in contact met de overtreder hun gevoelens uiten, vragen stellen, erkenning krijgen van al de betrokkenen en de bevestiging dat

het nooit had mogen gebeuren. Als zij horen van de overtreder dat dit incident zich niet meer zal herhalen, kunnen zij opnieuw een gevoel van veiligheid opbouwen.

Geweldloos Verzet: 4 ankerpunten

1. de-escalatie of het ijzer smeden als het koud is

- voorkomen van escalatie door “bladwijzer” en “teambladwijzer”
- goed klassenmanagement
- psycho-educatie escalatieprocessen

2. aanwezigheid (“waakzame zorg” – “zorgzame aanwezigheid”)

- niveaus:
 - geïnteresseerde aanwezigheid: bv. begroeten aan de schoolpoort...
 - “leerling-controleformulier”
 - verantwoordingsronde
 - sit-in
 - aanwezige schorsingsprocedure

3. Netwerken

- steunnetwerk opbouwen rond de leerkracht

4. Relatiegebaren

- Verzoeningsgebaren

Aanpak van gedragsproblemen

Interventies

- Interventies moeten goed doordacht zijn, een heldere theoretische onderbouwing kennen en gebaseerd zijn op kennis uit goed uitgevoerd wetenschappelijk onderzoek.
- Afstemming van de interventie op de ontwikkelingsfase van het kind/jongere en de specifieke risico-en beschermende factoren die in deze fase aan de orde zijn.
- Intensiteit van de interventie dient afgestemd te worden op de omvang en ernst van de problemen én op het risico op verering van de problemen. Hoog risico → meer intensieve interventie.
- Afstemming van de interventie op de mogelijkheden van ouder en kind wat betreft wijze van leren, culturele achtergrond, intelligentie en motivatie.
- Interventie zodanig organiseren dat ook “moeilijk bereikbare groepen” deel kunnen nemen, bijvoorbeeld door het regelen van vervoer en oppas of het individueel aanbieden van de interventie.
- Interventies die uitgevoerd worden door goed getraind personeel werken beter dan wanneer dit niet het geval is.
- Toezicht houden op adequate en kwaliteitsvolle toepassing van de interventie.
- Interventies blijken beter te werken bij gemotiveerde cliënten. Motivatie van de cliënt neemt toe naarmate de interventie meer gericht is op het weer greep krijgen op het eigen leven van ouders, kinderen en jongeren en op mogelijkheden in het heden i.p.v. problemen in het verleden (empowerment).
- toekomstgerichte doelen, een duidelijke koppeling van doel en middel en het opdelen van een programma in duidelijke fasen.
- Ouders en kind/jongere betrekken bij de (be)handelingsplanning.
- Goede relatie tussen cliënt en hulpverlener is belangrijk.

- Wees er vroeg bij: de effecten zijn het grootst bij kinderen tot ongeveer 12 jaar.
- Bij kinderen tot 12 j: het trainen van ouders in opvoedingsvaardigheden, waaronder sensitiviteit;
- Wanneer bij kinderen tussen 8j en 12j de effecten uitblijven: ook cognitieve gedragstherapie op het kind richten;
- Bij jongeren: het bieden van cognitief gedragstherapeutische training, gericht op onder meer het verbeteren van zelfcontrole en agressieregulatie. Wanneer dit in groepsverband gebeurt: ook een individuele component toevoegen.
- Als de problemen bij jongeren ernstig zijn: naast training van de jongere zelf ook interveniëren in het gezin;
- Inzet van interventies op school, waarin naast training van het kind ook sprake is van training van leerkrachten in positief klassenmanagement.

Types van interventies:

- gericht op ouders: hierbij leren ouders vaardigheden om het gedrag van hun kind positief te beïnvloeden en om op een effectieve manier regels te stellen en te handhaven (basisschoolleeftijd); bv.: Triple-P (gedragstherapeutische principes).

Grote positieve effecten meetbaar *behalve bij ouders die in moeilijke economische omstandigheden leven zijn de uitkomsten minder goed.*

- gericht op het kind/jongere:

Gedragstherapie (GT) en Cognitieve Gedragstherapie (CGT)

effectieve behandelmethode bij het verminderen van gedragsproblemen en gedragsstoornissen. (meeste onderzoeken naar gebeurd) – CGT: vanaf 12 jaar meestal beste resultaten.

Gedragstherapie: uitgangspunt: gedrag wordt bepaald door wat eraan voorafgaat en wat erop volgt. Door hetgeen eraan vooraf gaat en hetgeen erop volgt te wijzigen zal ook het gedrag veranderen. Er wordt veel positieve feedback gegeven op het positieve gedrag van kind/jongere. Ongewenst gedrag wordt zoveel mogelijk genegeerd. Hierdoor zal het kind/jongeren het positieve gedrag vaker tonen en het ongewenste gedrag zal afnemen.

Vormen: - in groepsvorm voor kind/jongere

Cognitieve gedragstherapie: er wordt van uitgegaan dat wat mensen voelen en hoe ze zich gedragen bepaald wordt door wat zij denken en vice versa. Bij een kind/jongere met gedragsproblemen/stoornissen ziet men vaak vaststaande opvattingen/kernovertuigingen (“ik ben waardeloos”, “ze moeten altijd mij hebben”, “ze doen dit om mij te pesten”...). Hierdoor wordt sociale informatie vaak verkeerd geïnterpreteerd. Reacties van anderen worden bij voorbaat als agressief geïnterpreteerd en er wordt ook zo op gereageerd. Cognitieve gedragstherapie leert het kind/jongere om ook vanuit een ander perspectief naar de situatie te kijken en op een andere manier te reageren.

Aangeleerde vaardigheden zijn gericht op het vergroten van zelfcontrole- of agressieregulatie, en op het aanleren van sociale- en probleemoplossende vaardigheden (klacht uiten, hulp vragen, onderhandelen, ...)

Voorwaarde: het vraagt bepaalde cognitieve vermogens van kind/jongere. Wordt vooral ingezet bij kind/jongeren vanaf 12 j. Vanaf 8 j. CGT in combinatie met oudertraining.

CGT- interventies/onderdelen:

- Training van de cognitieve vaardigheden (cognitive skills): het gaat hier om het trainen van algemene vaardigheden over nadenken en het nemen van beslissingen (Stop, denk, doe), alternatieve oplossingen bedenken, consequenties evalueren en een besluit nemen over toepassen van gedrag.
- Training van cognitieve herstructurering (cognitive restructuring): activiteiten en oefeningen gericht op het herkennen en aanpassen van denkfouten (anderen de schuld geven, ...)
- Trainen van probleemoplossende vaardigheden (interpersonal problem solving skills): het leren omgaan met conflicten, leren rustig te reageren, eigen mening formuleren, omgaan met groepsdruk (leren “nee” zeggen en weggaan).
- Trainen van sociale vaardigheden (social skills training): training van pro sociaal gedrag, rekening houden met gevoelens van anderen, sociale omgang juist interpreteren...
- Trainen en herkennen van boosheid en de uitlokkers ervan en vervolgens controle uitoefenen over de boosheid. (anger control).
- Trainen van moreel redeneren (moral reasoning): leren nadenken en redeneren over goed gedrag en fout gedrag met als doel de morele ontwikkeling op een hoger niveau te brengen
- Trainen van aandacht voor het slachtoffer (victim impact): activiteiten die erop gericht zijn om de impact van het eigen gedrag op slachtoffer in beeld te krijgen.
- Terugvalpreventie (relapse prevention): situaties leren herkennen waarin men een hoog risico loopt op terugval en de terugval leren stoppen.

Psychoanalyse / psychodynamisch model

Essentieel in het psychodynamisch model is de visie op de gedragsstoornis als een symptoom dat een probleem in de ontwikkeling van het kind tot uiting brengt. Het probleem begrijpen en exploreren, het kind helpen om de moeilijkheden te verwerken of om inzicht te verwerken in de motieven van het verstoorde gedrag, zijn in die zin cruciale doelstellingen van een psychoanalytische therapie.

- programma's gericht op leren van sociale en probleemoplossende vaardigheden: goede effecten – Voorbeeld -12j: “minder boos en opstandig”
 - combinatie: zowel gericht op kind/jongere als op de ouders (bv.: minder boos en opstandig)
 - gericht op het gezin: contextbegeleiding, contextuele therapie/systeemtherapie
- gericht op de school: “schoolbrede” preventieve programma's (zie boven)
 - gericht op de leerkracht:
 - Gedragsverbetering door “Contingency contracting”

Systeem van aanmoediging en ontmoediging. Leraar gaat met de leerling in gesprek over “alternatieve gedragingen”, vervolgens stellen ze samen een schriftelijk contract op, waarin staat welk gedrag er precies van de leerling verwacht wordt om beloond te worden (“contingent awards”). Door bepaald gedrag te tonen kunnen leerlingen punten (“tokens”) verdienen die dan weer aan beloningen gekoppeld worden.

Dit systeem werkt het best als er gewerkt wordt met attractieve versterkers/beloningen (bv.: praten met vrienden, spelen, sporten, spelletjes doen op de computer, vrijstelling van huiswerk, kwijtschelding van een deel van de straf...).

De werkwijze moet goed toegepast worden, anders heeft het geen effect.

Gedragsverbetering door varianten van cognitieve gedragsmodificatie (CGT)

Het aanleren van zelfregulerende vaardigheden “selfmanagement”, die nodig zijn voor:

- het leren creatiever om te gaan met het oplossen van problemen
- het leren van sociaal geïsoleerde kinderen om initiatieven te nemen ten opzichte van leeftijdsgenoten
- het leren van oppositionele en vijandig-agressieve kinderen om hun boosheid onder controle te krijgen en doeltreffender met frustraties om te gaan
- het leren van leerlingen om met falen om te gaan of om op mislukkingen te reageren met pogingen om het probleem op te lossen in plaats van erin te berusten.

Het “selfmanagement” kan verbeterd worden door:

- strategietraining: model staan van de leerkracht en verbale zelfinstructie
- attributietraining: bij het veranderen van attributies probeert men de neiging van leerlingen om eigen mislukkingen toe te schrijven aan het gebrek aan capaciteiten in plaats van aan externe oorzaken te beïnvloeden.
- doelmatigheidstraining: leerlingen planmatig ervaringen laten opdoen op het gebied van presteren met behulp van modelling, instructie en feedback.
- Rationeel-Emotieve therapie (RET): variant van de CGT, en veelgebruikte aanpak voor “stressmanagement”, kritisch onderzoeken van eigen gedachten (gebaseerd op gevoelens).

De verschillende benaderingen hebben gemeen dat ze leerlingen leren dat ze controle kunnen uitoefenen over hun eigen gedrag en dat ze frustrerende situaties effectief kunnen hanteren door doordacht te denken, te plannen en beslissingen te nemen.

Oplossingsgericht werken

Aanpak die aansluit bij oplossingen die mensen zelf al (deels) in huis hebben. Gericht op analyseren van situaties die al relatief goed gaan, het positieve versterken. De aanpak is resultaatgericht (voortgang in de richting van het beoogde resultaat staat centraal), positief en concreet.

Bv. Kids Skills

Bronnen

Wat werkt bij gedragsproblemen? - Nederlands Jeugdinstituut

Richtlijnen Jeugdhulp/ Ernstige gedragsproblemen

Geweldloos Verzet - Haim Omer - Eindwerk Sabine Vranken

Herstelgericht werken - Maria Beerten

Groepsplan Gedrag - Kees Van Overveld

Positive Behavior Support

De ontwikkeling van kinderen - Nederlands Jeugdinstituut

Top Tien positieve ontwikkeling jeugd - Nederlands Jeugdinstituut

Gedragsproblemen in scholen - Het denken en handelen van leraren – Kees van der Wolf en Tanja van Beukering

Gedrag, een verhaal met betekenis. Gedragsstoornis en psychodynamisch model.